

למחני דשלא בשטר משמט, הא ממילא משתמע כן ממ"ש ואם עשאה מלוה הרי זה משמט, די"ל דהוי אמינא דכיון דקיי"ל חנוני נאמן על פנקסו, הו"ל כמלוה בשטר, וכפי' המרדכי דעשאו מלוה היינו שכותב בפנקסו, או דהוי אמינא דאם עשאו מלוה ר"ל בשטר, ואין להקשות דעכ"פ משתמע כן מדתנן בסמוך שכר שכיר אם עשאו מלוה ה"ז משמט אף דהיא מלוה שלא בשטר, די"ל שאני שכיר דהוא נשבע ונוטל הוי כמלוה בשטר, אף דזה אינו אלא תקנת חכמים, או דהוי אמינא דגם שם ר"ל עשאו מלוה בשטר.

משנה ב האונס והמפתה וכו' אין משמטין. הא דנקט אונס קודם מפתה, וכן בכל מקום במשנה וברייתא ובקרא מוקדם מפתה... (ההמשך חסר בכת"י)

משנה ג פרוזבול אינו משמט. בגיטין ל"ו פרש"י מאחר שכתב פרוזבול אינו משמט חובו בשביעית ונ"ל לנקד במשנה משמט השי"ן בשורוק, ושיעורו פרוזבול אם כתבו אין החוב משומט בשביעית.

ועוברין על מה שכתוב בתורה. לפמ"ש בגמ' גיטין ל"ו ב' מאי פרוזבול פרוס בולי ובוטי, א"כ לכאורה קשה דהול"ל נמי שהלל תיקן כן מפני תקנת עניים, ואולי נקט החמור טפי שהוא עבירת הלאו, או י"ל דזה נשמע שכיון שנמנעו מלהלות היה בזה צער להעניים, או י"ל דה"נ קאמר דמשום ב' דברים תיקן, א) שראה שנמנעו העם מלהלות זא"ז ואיכא צער לעניים. ב) ועוברין העשירים על מ"ש בתורה כו', אבל אכתי קשה למה נקרא פרוזבול ולא פרוזבוט וי"ל משום דהמלוה משלם שכר סופר כתיבת הפרוזבול לכן הוא נקרא על שמו, עוי"ל דהנה הריטב"א הקשה למה הוצרך לתקן פרוזבול הא קיי"ל דאם התנה על מנת שלא תשמיטנו בשביעית מועיל, א"כ העשירים שהיו יראים פן תשמיטנו שביעית היו יכולים להתנות כן בתחלת ההלוואה, ותי' כמה תירוצים הביאו ב"י בבדק הבית חו"מ סי' ס"ז עי"ש, ומד' רש"י במס' מכות ג' ב' משמע דאף דמועיל התנאי מ"מ עבר על מה שכתוב בתורה שהתורה צותה שתשמט, והרי זה עושה טעדיקי להפקיע עצמו ממצות שמיטת כספים דומה להלש עיסתו קבין קבין להפקיע מן החלה (עי' חלה פ"ב מ"ג), או להלווש בגד בת ג' כנפות כדי להפטר מציצית, דבעידן רתחא מענשנין עליה עי' גמ' מנחות מ"א. עי' בב"י שם שצדד בזה, ולכך העשירים שלא רצו לעבור ולהתנות נמנעו מלהלוות כלל, אבל בכ"ז עברו על מה שכתוב בתורה פן יהיה דבר עם לבבך וגו', אבל בשביל העניים לבד לא היה צורך כ"כ לתקן שמי שהיה דחוק היה מחזר על מי שילוח לו ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית, ועפ"ז מדויק מ"ש מלהלוות זה את זה שלכאורה מ"ש זא"ז כמיותר, אבל ר"ל לא שנמנעו לגמרי מלהלוות, אלא שבקושי מצאו תמיד איש את רעהו שילוח זה את זה, אבל כיון שכבר תיקן פרוזבול היה זו תקנה גם בשביל עניים שלא יצטרכו לחזור הרכה אחר מלוה שיתרצה ללות ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית.

ולפי דברי הרמב"ם והריטב"א שאין שום איסור במתנה ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית, י"ל ע"פ מה שתי' הריטב"א קושיתו הנ"ל שהמלוה לא היה רוצה להתנות כן מפני הכבוד, שנראה כמתייאש מלגבות חובו בזמנו ועוד שנראה כמראה עין רעה למצות שמיטת שביעית, א"כ נמי א"ש שמפני תקנת עניים לבד לא היה נחוץ לתקן שהרי העני יחזור ויטרח עד שימצא מי שילוח לו באופן זה, רק חשו מפני העשירים שעוברים על מה שכתוב פן וגו', ואחר שתיקן פרוזבול שוב הוי תקנה גם לעניים שימצאו בקל מי שילוח להם, עוי"ל דמשום תקנת עניים בלחוד לא היה נחוץ לתקן פרוזבול משום שיש עצות שלא תשמט שביעית, דהיינו שיכתב בשטר לשון פקדון, כמ"ש מהרי"ק שרש קפ"ג, או שיתן משכון, או שיקבע הזמן פרעון אחר שנת השמיטה, רק אחר שכבר שתיקן הוי תקנה גם לעניים שלא יצטרכו לכל זה, — ומפני שתיקן התקנה בשביל העשירים היה, שהם לא ירצו לעשות אחד מן התקנות הנ"ל מפני הכבוד, ויעברו על מה שכתוב בתורה, לכך נקרא פרוזבול ולא פרוזבוט, עוי"ל דנמנעו העם משמע רק המון העם נמנעו מלהלות, אבל היראים והחרדים בודאי לא נמנעו, א"כ העניים היו מוצאים עדיין ללות, ולכך עיקר התקנה בשביל העשירים שלא יעברו על מ"ש בתורה, וממילא הוי נמי תקנה לעניים שלא יצטרכו לטרוח ולבקש אחר מלוה ירא וחרד, כי גם שאר העם היו מלוים עתה אחר תקנת פרוזבול, שו"ר בחי' בכור שור למס' מכות שהק' למה צריך פרוזבול הא יכול להתנות ע"מ שלא תשמיטנו שביעית (ולא זכר שהיא קו' ריטב"א), ותי' דהוצרכו כשאין הלוה רוצה להתנות כך, ולא ירצה העשיר להלות לו ויעבור כו', ומפני כך נקרא פרוזבול לפי שאינו תקנה אלא לעשיר שלהעני הלוה אין תקנה בזה שאם רוצה שלא תשמיטנו שביעית הרי יכול להתנות, ואי שאינו רוצה שלא תשמיטנו א"כ הפרוזבול הוא לחובתו ולא לתקנתו, ואין להקשות למ"ד (גיטין ל"ז) דשטר שיש בו אחריות אינו משמט, א"כ למה נמנעו מלהלות בכה"ג, די"ל דנמנעו מלהלות למי שאין לו נכסים, דאז אין מועיל האחריות לענין שמיטה, דהטעם משום דהוי כגבוי, משא"כ במי שאין לו נכסים (ויכאן לא מהני לסמוך על מה שיש לו ד' אמות קרקע לקברו בו, או שיש לו חלק בארץ ישראל כמ"ש בדרישה עי"ש), אלא דאכתי קשה לי דהא המלוה יכול לזכות לו בתוך שדהו כל הוא, כמו בפרוזבול בסמוך משנה ו', וא"כ האי תקנה היה יכול לעשות גם בלא פרוזבול כהנ"ל, וי"ל שנמנעו מלהלות שלא רצו לזכותו בשדהו כל שהוא, אבל בפרוזבול כותבין אף על שדה ממושכנת, וגם על נכסי אשתו, ועל נכסי אפוטרפין כבסמוך משנה ו'.

משנה ד זהו גופו של פרוזבול וכו' שכל חוב שיש לי. כ"ה גם במשנה שבירושלמי, אבל במשנה שבגמ': שיש לי אצל פלוני, וכבר העיר הגרי"פ שם שאינו ברמב"ם וטוש"ע, אבל בס' התרומות מביא מר"י ברצלוני ומביאו בב"י הרי שיש לי חובות על פלוני ופלוני, אבל